

F19-minnet hedrades av Lapplands flygflottilj och F21

Fredagen den 10 januari 2014 hedrades minnet av det svenska frivilligförbandet F19:s första insats i Finlands vinterkrig genom sedvanlig kransnedläggning av traditionsflottiljerna Lapin lennosto (Lapplands flygflottilj) i Rovaniemi och F21 i Kallax, med deltagande också från vardera flottiljens gille resp. kamratförening. Vid kransnedläggningen gjordes en exakt överflygning av ett F-18 Hornet-plan från Rovaniemi-flottiljen.

Den första F19-insatsen gjordes som bekant den 12 januari 1940, men eftersom årsdagen detta år inföll på en söndag hade man valt att fira minnesdagen under tjänstetid, dvs. två dagar tidigare än den egentliga årsdagen.

Värden, Lapplands flygflottiljs kommandör, överste Harri Leppälaakso påpekade att vintern 1939-1940 saknade Finlands möjlighet att avdela egna flygplan för luftförsvaret av Lappland, och varför den svenska frivilligflottiljens insats var av omätligt värde. De angripande sovjetiska flygstyrkorna lärde sig omedelbart att Lappland inte längre var ett oförsvarat område. F19 sköt ner ett drygt halvdussin fiendeplan och kom med sitt djärva uppträdande och tidvis till och genom sin blotta närvaro, att avvärja flera tiotal bombanfall.

Vid F19-minnesmärket vid Olkkajärvi ca 1 mil norr om Rovaniemi lades en krans också ner av chefen för F21 överste Fredrik Bergman, som påminde om att F19-flygarna startade för sin första insats från Oskar-basen, just på den frusna sjön Olkkajärvi.

Anfallet mot den ryska basen i Märkäjärvi gjordes överraskande och var förlustbringande för motståndarsidan, men fick dock en tragisk utgång för F19. Tre Hart-plan förlorades, och man var i ovisshet om sex flygares öde. Småningom lyckades tre av de försvunna flygarna ta sig till de finska linjerna, medan löjtnant Anders Zachau hade stupat och löjtnant Per Sterner samt fänrik Arne Jung hade tillfångatagits.

Vid den efterföljande lunchen överlämnade överste Bergman Vinterkrigets minnesmedalj med Lappi (Lappland)- spännet samt tillhörande diplom, signerat av marskalk Mannerheim, till Lapplands flygflottilj. Medaljen och diplomerna hade sommaren 1940 tilldelats löjtnants Zachaus anhöriga som en ringa erkänsla för den insats som kom att kräva hans liv (som den första stupade svenska frivilliga soldaten i Finland). Familjen Zachau överlämnade sedermera medalj och diplom till Svenska Finlandsfrivilligas Minnesförening, som i sin tur föreslog ett återbördande till traditionsflottiljen i Finland.

Det intressanta faktum att Zachaus postuma diplom har försetts med felaktigt dödsdatum (23 januari i stället för det korrekta 12 januari, vilket ju omedelbart observerades av de historiskt bevandrade) gav undertecknad möjlighet att vid desserten i viss mån brodera ut F19:s historia utöver den första insatsen, om vilken jag hade ombetts att tala. Den 23 januari 1940 stupade nämligen F19-jaktflygaren fänrik John Sjökvist, och av allt att döma har skrivaren vid Mannerheims högkvarter sett "i kors" vid textningen av de postuma medaljdiplomen.

John Sjökvists föräldrar hade redan i början av vinterkriget tagit emot ett krigsbarn från Finland, Timo Hätinen, som sedan den enda sonen John hade stupat blev förmer än ett krigsbarn - en fosterson. I motsats till många andra i hans ställe blev Timo inte adopterad, utan återlämnades efter kriget till de egna föräldrarna i Finland. Timo kom sålunda att vara i den lyckliga situationen att ha två föräldrar, vilka i samförstånd stödde honom under hans

uppväxttid. Vanligen tillbringade han sina skollov hos Sjökvists i Stockholm, som på många sätt stödde hans vidare studier. Timo gjorde senare sin professionella karriär inom civilflyget som representant för olika flygbolag i Finland, inom ledningen för Finlands flygförsäkringspool, och var dessutom en av initiativtagarna till Finlands flygjournalisters förening. De relativt välbärgade makarna Sjökvist skänkte också ett hederspris och stipendium till Flygvapnet till "kadett John Sjökvists minne", som allt fortfarande torde utdelas.

Zachaus postuma medaljdiplom har nu fått en välförtjänt hedersplats i flottiljstabens minnesrum i Rovaniemi. Diplomets felaktiga datum kom i själva verket att avsevärt höja värdet på minnesgåvan från den svenska traditionsflottiljen F21 till broderflottiljen i Finland, som ju numera regelbundet samövar med Gripen och Hornet över de lappländska fjällvidderna, där också norska F-16 plan ansluter sig.

Carl-Fredrik Geust
Hedersmedlem i Finlands Flygmuseiförening
Styrelseledamot i Finlands Krigshistoriska Samfund